

Գ Ա Ն Մ Ա Ն Ք
 Դուք գացած լրագրաց ճան, ու
 ծախքը խմբագրութեան վրայ, է:
 Լրագրաց վերաբերեալ նախակ
 կամ որ եւ իցէ գրութիւն խմբագիր
 — Տնօրէնին պիտի ուղղուի, 11. Պօ.
 լիւս, Զինխիլի Խան, Մասիսի գրասեն-
 ակը:
 Ճամբու ծախքը չվճարուած եւ-
 ծակ չընդունուիր:

Ἰ. ῥ. Ὑ. ϥ. ἡ. ῥ.

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ
ՎԵՐՋԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Լրագրաց թղթուս թիւն եղաւ Կ
ռախրահան ամեն խնդրոց վրայ գրել

բաղձնիչ¹⁾

"	1872	"	"	89
"	1873	"	"	274
<i>Prunella L.</i>		<i>Querc. ill.</i>		35

Ա. Զ. Ա. ՅԻՆ

Հաղորդակցութեան դար է. երկրի
ծայրի բնակիչք միւռ ծայրի հեա դ-
րութեամբ կը հաղորդակցին, ժամ-
նակ է որ մեք ևս թմբութենէ շա

ԵՍՏԱՆԿԵՆՈՒԹՅՈՒՆԻ ԵՍԶՍԿՐՈՒՄՈՒՄԻԷ		
7	Տայիւ, չորեքշաբթի իրիկուն	48 33
8	Տայիւ հինգշաբթի ատանօտ բացուեցաւ	48 34
	կէն որ	48 39
	Կ. Պօլիս 7 Իսթիւ	
Ստանիսլ Ժէնէրուի բաժնիք Անդրիւր	8,4	
« Փոխանակութեան »	6,	
Կ. Պօստյ Պանքայիւն »	6,45	
Քրէտի Ժէնէրու »	10 25	
Քրէտի Ստիբո—Յրէբ		
Իրկալու աղիաց	Ֆր.	128
Փոխ.	1863	» 360
»	1863	» 363
»	1869	» 280
»	1872	» 89
»	1873	» 274
Թրուստի	Օտ.	3 55

ժինք, և գէթ մեր արեւակիցներուն հետ հաղորդակցութիւն ունենամք, իրարու ցաւ և ուրախութիւն հասկընանք, զիրար սրտենք և մեր ազգութեան ցրտած տարերքը սիրով շաղարկենք, և միացնելով Ազգային ամբողջութիւնը կազմենք»

Սոյն կարճառօտ խորհրդածութեան ո՛րչափ իրաւացի լինին ուրախալ կարելի չէ՝ այլ կարելի չէ՝ նմանապէս միայն խորհրդածելով ու խօսելով ցանկացեալ հաղորդակցութիւնն ու ամբողջութիւնը յառաջ բերել, վասն զի մեր մէջ կարգացող խորհող և գործող կարի կրթական ինչ պէտք է ընել։ Ամեն բան Ազգային վարչութեան յանձնելով, ամեն բանի համար Պատրիարքին ուշադրութիւնը խնդրելով՝ բան մը չեմք կարող գործել, և կը մնամք ինչ որ եմք, իւրաքանչիւր անձն, որ սիրտ ունի և կը խորհի ազգին վիճակին վրայ, որ կարող է կաթիլ մի քերտ թափել ազգային վերաշինութեան գործին մէջ, աշխատելու է, իրաւ է՝ որ մեր աւելի պէտք ունիմք հաւաքական ոյժի, այլ մեր այս վիճակին մէջ անհատական աւժերն ալ արհամարհելու չեմք։ Կաթիլները լին կը կազմեն։

Այս է ձեր պարտքը, կարո՞ղ Հայեր, այս է ձեր նուիրական պարտաւորութիւնը երեսօտքէ մի Յակոբեան հայեր, որ Սիօնը կը հրատարակէք ու վերայդ ելալ խորհրդածութիւնը կ'ընէք նորա միջոցով, ԱՇԽԱՏԻՆ ԸՍՏ ԿԱՐԻՆ

Այս է երաւազմայ Սրբազան Պատրիարքին պարտքը, որ կարող է իրաւորման Սիօնի և բոլոր ճշմարիտ Հայերու ցանկութիւնը թէ՛ իւր բարձր գիշերով, թէ՛ ազգանուէր սիրտովը և թէ՛ իւր հազեւոր դաւաններուն օժտեցութեամբ։ Մեր ազգին այս առաքելի վիճակը կը պահանջէ որ Ն. Սրբազանութեան պաշտօնն աւելի բարձր, աւելի նուիրական լինի, և ոչ թէ չորս պատի մէջ սահմանափակուած մնայ։

Մինչդեռ իւր մի բարձակիցն առդին դաւաճական և տեղական գործերու վերայ նայելէ չէ կարող կառել ինքն՝ անդին՝ ուր բաղդատամբ շատ քիչ են իւր գործերը, պարտաւոր է ազգին լուսաւորութեան աշխատել։ Սրբազան Եսայի Պատրիարքը մինակ չէ՝, մինչդեռ Սրբազան Ներսէս Պատրիարքը գրեթէ մինակ է, և անառաջնորդ վիճակներու իսկ առաջնորդ դանելու չէ կարող . . . երեսօտքէ մի Հայ վանքին ունի Մեքեմիսիկ Մուրատեան և Մամբրէ Մարկոսեան քաջարթուն վարդապետներն, որք՝ մանաւանդ առաջինը՝ կարող են յառաջ բերել ինչ որ կը ցանկամբ։ Մեք նոյա խըրատ տարու չեմք։

Այս է միջոցն, ուրիշ հնար չկայ։ Գանի տէ՛ մեր մէջ այն կարծիքը թէ՛ Ազգային վարչութիւնը կարող է ամեն բան ընել, սեռի և մեք պարտաւոր չեմք հոգ տանելու, մեք կը մնամք ոչ թէ միննոյն, այլ, որ աւելի վատթարագոյնն է, կը վերձանամք մեզ շրջապատող և մեզ հիւրընկալող ազգաց մէջ խառնութեամբ (խօսքը թուրքից վերայ չէ), մեք, խեղճ Հայերս, որ մի կաթիլ եմք յիշկանու մէջ։

ՄԱՆԱՄԱՁ

Կը լսենք թէ՛ խորմեան Սրբազան՝ յօդալուէ նեղուելով՝ օգտախառնութեան համար իզմիր կերթոյ այսօր, և քանի մ'ամիս հոն պիտի կենայ իրբն այցելու հիւր։

Այսպիսի այցելութիւն մը իզմիրի պատուարժան ազգայնաց համար բարեազդութիւն մ'է, եթէ գիտնան

օգուտ քաղել և հեռառեւութեամբ շարժել, անհիմն յայտարար մէկը թողլով։

Երեսօտքէ մի Պատրիարք Ամենապատիւ Տ. Եսայի Սրբազան հետեւեալ նամակը գրած է Ամեն. Տ. Ներսէս Ս. Պատրիարքին։

Առ Ամենապատիւ Տ. Տ. Ներսէս Ս. Արքեպիսկոպոս Բարեխնամ Պատրիարք Թուրքիոյն հայոց և Նախագահ Ընդհ. Ժողովոյ ի Կ. Պօլիս։

Ամենապատիւ Սրբազան Եղբայր ի Գրիտոս։

Բերկրութեամբ սրտի և ուրախութեամբ օգուտ շնորհաւորելով զկենսաբար և արեւելիակեցոյց Ս. Յարութիւն ֆրիչին աշխարհի և Տեառն մեր Յիսուսի Գրիտոսի, յընձնութեամբ բազմաւ աւետեմք Բարձր Սրբազան Եղբայրութեան Ձերում, զի, յայսմամի ևս, գոհութիւն և վառք Մարգարիտի և Նախախնամիցին, տառնց ամենապատիւ զիւրաւոյ խաղաղութեամբ և ինքաւթութեամբ կատարեցաք զհանդէս Լուսաւորեցի և Ս. Զատիկի, և բարեպաշտօն Յիւսեփեանքն ուխտաւորք անմիտ մեկնեցան մեծաւ մասամբ։

Մաղթեմք պաշտատանք յերկնաւոր թաղաւորէն մերմէ, ի Յիսուսէ Գրիտոսէ, շնորհիւ Ս. և կենսատու Յարութեան յարեցանել զանկեալ և զսիրելի Ազգ. մեր, պարգեւել նմա սէր և միաբանութիւն, շնորհել Ձերդ Բարձր սրբազնութեան, Ազգ. երեսօտքութեան Ընդհ. Ժողովոյ, Կրօնական հոգեւորդ և Քաղաքական ազգասէր Ժողովոյ և այլ ամենայն Ազգ. Ժողովոյ և խորհրդոց կարողութիւն և զօրութիւն ի խորհիւ և ի գործել յօգուտ և ի պայծառութիւն Ս. Եկեղեցւոյ և ի բարեկեցութիւն և յառապագայութիւն լուսաւորակ ազգին։ Հոգին Ս. Գրքն առաջնորդեցէ ըստ հաճոյս ամենասուրբ կամայն, ամեն։

Գրիտոսաւանդ Եղբայրական սիրտով զիւնիւ Մնամք ազգութարար ի ԱՅ մարտի 1875 Սրբոյ Աթոռոյ Ն. Աթոռ Առաքելաւորապէս կան Ս. Յակովբեանց ՊԱՏՐԻԱՐԿ Երեսօտքէ մ' ԵՍԱՅԻ ԱՐԿԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

Սամաթիոյ Ս. Դեորդ եկեղեցւոյ թաղին կողմէն Օսեան Գրիգոր Էֆէնտին ազգային երեսօտքն ընտրուած և թաղական խորհրդոյն Ատենապետին կողմէն այս ընտրութիւնն իրեն հաղորդուած ըլլալով իր հաճութիւնը աւելու համար, Օսեան Էֆէնտին հետեւեալ պատասխանը գրած է.

Մեծ. Ատենապետ Էֆէնտին. Ընդունեցայ ձեր նամակը՝ դուք էք որ մեծ պատիւ կ'ընէք ինձի ընտրելով զիս նորէն ազգային երեսօտքն ձեր թաղին կողմէն։ Այլ հանգամանքն իմ չեն ներքին ինձի ընդունել զայդ պատիւ, և այս աշխարհն աւելի մեծ ցաւ է ինձի որ զիս ընտրողն է այնպիսի թաղ մը որ ի մահկանութենէ ինձ սիրելի դարձած է, և այնպիսի Պատրիարքի մը օրով որ և զնա դուք մանուկ հասակէս սովորեմ սիրել և որոյ հուսկ ուրեմն ճանչցաւ ազգը թէ՛ քանի՛ աղետաւորիկ են իւր զգացմունք և քանի՛ հեռի գործը նորա որպէս և խօսքն գեղանի ի սեթեթ բանից և ի սեթեթ ընկալից։

Հաճեցէ՛ք, Մեծապատիւ Ատենապետ Էֆէնտին, հաղորդել ձեր թաղեցւոյն իմ ընտրողաց՝ զայս իմ

անկեղծ զգացմունք, և ընդունեցէ՛ք դուք ալ զիմ խորին շնորհակալիքն ու յարգանք։

4 մայիս 1875 Գ. Ս. Օրթան Բերա

Պատուական լրագրապետ

Կը խնդրեմ՝ սոյն հետեւեալ համառօտ յօդուածը Ձեր պատուական լրագրոյն միջոցաւ հրատարակելու բարեհաճիք, որն որ մեր ազգին կրօնափոխութեան և ծէսերու աղաւաղութեան ծառայող մեր Լատինաւոր ազգայնաց ունեց կ'ընայ մեծ խրատ մ'ըլլալ։

(Րումանիա) Մնամ . . . Պրիլաթ Եփէնտին Գր. 25 ապրիլ 1875 Պաշտանեան

Վիեննայի Օթթըն անուն Գերմանացի լրագրիւն իւր 125 ըր թիւոյն մէջ հետեւեալ յօդուածը կը հրատարակէ.

« Բանի մը առնել ի վեր Պուրկարիայի մէջ կաթիլիկ հաւատոյ տալիս ընկերութիւնը նշանաւոր գաղտնիքներ դուրս հանել սկսած է։ Այլ ընկերութիւնը մեծ ճարտարութեամբ վատիկանի պալատին պապական պաշտօնակալաց ազդեցութիւնն իրեն օգնական առնելով, և միանգամայն Աւստրիոյ մէջէն ալ շատ պաշտպանողներ գտնելով՝ սկսաւ իր գործունէութիւնը յայտնել։ Բայց Պուրկարիոյ Ժողովուրդն առ գործունէութեան համակրութիւն մը չէր ցուցներ։ Պուրքէշի Լատին եպիսկոպոսը՝ Բաթիլ՝ որն որ նաեւ Նիկոյօլոյ եպիսկոպոս է, և Պուրկարիոյ վերայ ալ իւր իրաւասութիւնը կը տարածէ, ստէպ ստէպ վիեննա և Հռոմ ճանրորդութիւններ կ'ընէ. դրամաժողովի համար անխոնջ է, բայց ստորակարգեալ քահանայից մեղսանդ ընթացքը զսպելու այնչափ բաւականութիւն չցուցներ, որուն համար ալ Պուրկար Ժողովուրդեան զանգաւան ու դժգոհութիւնն երթալով սաստկացաւ առ վերջի տարիները։

Ի հաստատութիւն վերայ գրելոյս, յառաջ կը բերենք աղբիւրաւոր մը որն որ Դանուբի վրայ Սիսթովէն վեր Պէլինէ անուն գեղին կաթիլիկութեան դարձող Պուրկար հասարակութեան յօրինուած է ու կոտորուած գնուած աղբիւր գետնայն կոմ Զիլիին ուղղուած է. որուն մէջ նոյն տեղաց Լատին քահանայից վրայ շատ տխուր ու մեղսանդ զգացմունց նկարագրութիւններ կան։

« Ուսումնագի ընդհ. հիւպատոս Պ. Մոթլանին քանի մը հեղ (կըսէ աղբիւրաւորը) գրով մեր դաւաճանները յայտնեցինք և միանգամայն յուշուցինք հաստատութեամբ որ մենք սոյն Լատին քահանայից հետ ալ չենք կրնար ապրիլ, և խնդրեցինք իրմէն որ հեռացնէ մեզից և Աւ Լատին քահանայք մեր ընդուն չեն հասկնար, մենք ալ իրենց ծէսէն համ մը չենք տաներ, բան մը չենք հասկնար։

« Իրենց կեղծաւորութիւնը սրբութիւնն ու մեզի գէթ բանեցուցած բանաւորութիւնն ալ չենք կրնար քաշել։ Եկեղեցին կերթանք որ Առաւելոյ խօսքը լսենք, և անոնք մեզի գէթ միշտ անէմք ու նզովք կը կարգան։ Տերութեան վճարած տուրքերնուս կրկինն առ կըրնենք ուր վճարենք։ Դանէ մեր ազգոյ ուսում սովորեցնելն, ան ալ չենք ընել։ Այնչափ ընչաքաղց են որ մեւելիկ թագիւն չեն ուղեր մինչև որ յառաջագոյն կանխիկ ստակ չվճարենք. և առ հոգ և որ մատակարարութեանց համար ինչ քարաշար վճարքներ մեզի կը պահանջեն. մինչև և ետքի նա

քարակալ կուղեն որ առջենին համբնենք։

« Մեր գեղերուն մէջ 40—50 ի չափ երիտասարդներ ունենք որոնք կաթիլիկաց մէջէն յարմար աղջկունք իրենց համար չկրցան գտնել։ Ասոնք կաթիլիկ չեղող Պուրկար աղջկանց հետ չկարգուելու ստիպուած են նզովքով ու բանադրանքով։ Անդին ամենաղեղնակ ու ամենազօրաւոր աղջկունք մայրապետի անուամբ կըրականաց մօտերը կը բնակին . . . Մենք մեր հին սովորութեանը համաձայն կուստատաններ ունենք, բայց կղզիացեալ ու առանձին վանքերու մէջ կըլլան, չէ թէ քահանայից բնակութեանցը քով. թողունք ուրիշ տնկարգ ու անկայել գէտքերն որ հոս տեղաց Ժողովուրդեան բերանն է, որուն իրաւացի կասկածանաց պատճառն ալ սոյն քահանայք կուտան ու տուած են ի գալթակութիւն։ Ասոնք ան կրօնին քահանաներն են, որոնցմէ մէկն ալ քանի մը տարի յառաջ Կ. Պօլսոյ Լատին եպիսկոպոսն եղաւ (Բիւրիմ անունով) որ արեւելեան հայոց դէմ անէմքներ ու նըզովքներ կարգաց։

« Այս գաղտնաւորները սոյն տեղի Պուրկար Ժողովուրդը կոմ Զիլիին ներկայացնելէ ետեւ՝ անոր զօրաւոր ազդեցութիւնը կը խնդրեն։ Կը յաւելցնէ լրագրիւր թէ արդեօք կոմ Զիլի Պուրկարաց աս տրտունջին առ կանջ պիտ'որ կախէ՞ թէ չէ, որովհետեւ կաղաչեն իրեն որ Պուրքէշի եպիսկոպոսն իրաւասութեանէն բաժնուելով Տիւքոյի Շիթրոնայէր եպիսկոպոսն իրաւասութեան ներքեւ մնան։

Հոս խորհրդածութիւն մ'ալ կը յաւելու յօդուածաւորը. « Ստոյգ է որ, կըսէ, աս Պուրկարական առաքելութիւնը շատ թոյլ ու ծոյլ կը շարժի աւստրիական տերութիւնն ալ որ իր թէ՛ քաղաքական ու թէ՛ դրամական պաշտպանութիւնը կուտայ տանոց, դոնէ մէկ բարեւաւորեան նշան մը չտեսներ, որ Աւստրիոյ պէս տերութեան պատիւ ըլլար՝ քան թէ նախատինք։ »

ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆՔ

Աթոռաւորաց Գրիտոսի Պատմական Սերտէ Էֆէնտին.

(Եր. Գ. Բ. 1675)

Ի վերջոյ չեմ կրնար անպատասխանի թողուլ տեղեկաւորին ինձ նկատմամբ գրած սա քանի մը տուրք թէ՛ ամբաստանողաց վատաբանն տեսնելով որ Պուրկար վարդապետի վրայ եղած ամբաստանութիւնները չափաւոր կարեւոր ըստ օրինի հաստատել, զրուցելն մը ներկայացոյց, յորում մասնաժողովոյս դուրսմանց ընթացից և որոշմանց վրայ գիտաւորութիւններ կ'ընէր. տերութեան կանոնադրին յօդուածոց ըստ կամ մեկնութիւններ կուտար, և կ'եղբակեցնէր թէ՛ որովհետեւ ժամանակին վարչութեան կողմէ երկու ամիս պայմանաւորաբար է Պոլսոյ վարդապետին Պօլսոյ գալու, և եթէ չի գալ՝ իրեն մասին եղած ամբաստանութիւններն հաստատուած կը համարուին, կը յաւելու թէ որովհետեւ չէ ներկայացած Պոլսոյ վարդապետ, պէտք է դատարարուած համարուի։ Ես միշտ ալ զրուցեանս մէջ եղբակեցուցած էի թէ Պոլսոյ արդէն իսկ դատարարուեալ է, վասն զի ինչպէս որ վերը յիշեցուցի, նախորդ վարչութեան օրովն ընդ նախագահութեամբ համարուի։ Ես միշտ ալ կարգուած ժողովը՝ 1860 հոկտ. 5 կորուց թէ « Պոլսոյ վարդապետ ոչ վառաջայր պիտի ըլլայ և ոչ վանայ սահմանը պիտի մանի, և երբ Զ. ին ժողովն առնոր միախառն լուրով վերադառնի կը վճռէ թէ՛ ապրուհետեւ վանալու չկրնար ըլլալ նոյն վարչին և այս իրաւունքէն զերկուսովն զրուած է. ու հաւ նոյն օրը Գա

